

Josef Doškář ■ 7. März 2015

Ermittlungen zum Sammelgrab von sowjetischen Kriegsgefangenen aus dem Jahr 1945 in Dolní Libchava

Fotos J. Doškář. Zustand der Anlage vom 11. März 2015. Noch ist unbekannt, aus welchem Kriegsgefangenenlager (Stalag) die Todeskolonne eigentlich kam. Vielleicht Leser(innen) Hinweise geben.

Auf Landkarten ist der Ort als „das Russische Grab“ gekennzeichnet. Heute ist bekannt, dass es sich dabei um das größte Sammelgrab in der Region Česká Lípa handelt. Dieses Grab ist ein Beispiel des Vergessens. Lasst uns deshalb gemeinsam gegen die Zeit arbeiten! Im letzten Jahr hat mich ein Bekannter, Zbyněk Cincibus, darauf hingewiesen, dass sich in einem umwegsamen Teil des Waldes bei Dolní Libchava ein großes Sammelgrab befindet. Ich habe sein Angebot, mir einmal das Grab zu zeigen, gerne wahrgenommen; wir haben den Ort aufgesucht. Es sind zwei große, viereckige Gräberstätten, an denen ein großer schwarzer Stein ruht, der auf die Todesmarschopfer hinweist. Die Gräber sowie der Grabstein verraten, dass dieser Ort nach dem Krieg mit großer Sorgfalt angelegt worden ist. Da die Anlage im Zentralregister nicht erfasst ist, ließ Herr Cincibus sie bereits am 6.1.2012 unter der Inventarnummer CZE5101-38352 in der Kriegsgräberliste erfassen. Im Protokoll der Eintragung heißt es, dass es sich um ein Sammelgrab von 21 bei den Befreiungskämpfen im April 1945 gestorbenen Sowjetgefangenen handelt.

Zu gleichen Zeit schrieb der von Herrn Cincibus inspirierte Journalist M. Polák im Tageblatt von Česká Lípa einen Artikel über dieses Grab. In dem Artikel heißt es u. a., dass die Information, es handele sich um ein Sowjetgefangenengrab, nicht nachgewiesen sei. Nun begann mich die Geschichte zu interessieren. Ich recherchierte zunächst im Internet. Das „Russische Grab“ wird dort als Ausflugstipp in der Region Děčín und im Lausitzer Gebirge angeführt. In 2008 schrieb Dr. Smejkal im Webartikel über „Česká Lípa im Krieg – Bilanz I“, dass die Opferanzahl im Grab unbekannt sei und dass es nach einigen Schätzungen aus früheren Jahren vielleicht um die 40 Opfer handele. Wir gingen der Sache auf den Grund. Jiří Kramer schrieb 1987 in seinem Buch „Památná místa a památníky protifašistického odboje v Severočeském kraji“ (Gedenkstätten und Denkmale des antifaschistischen Widerstands in Nordböhmen) auf Seite 11: „Sammelgrab der 46 unbekannt, im Frühjahr in den umliegenden Lagern und während des Todesmarschs getöteten Sowjetgefangenen. Es ist mit Randsteinen markiert, wurde 1946 angelegt und wird heute vom MoD – Tschechischen Antifaschistischen Kämpferverband betreut.“ Eine interessante, ausführliche Information! Es war klar, dass Herr Kramer von etwas Konkretem ausgehen konnte, das ihm vorlag...

Geschafft! Wir haben im Nationalarchiv Prag den Artikel von Ervín Láth „Po stopách pochodu smrti“ (Auf den Spuren des Todesmarsches,) in der Zeitschrift „Hlas revoluce“ (Revolutionsstimme) Nr. 29/1983 zu Kenntnis bekommen. Damals war Ervín Láth Vorsitzender der Geschichtsdokumentierungskommission des Landkreis-Ausschusses des Tschechischen Antifaschistischen Kämpferverbands Česká Lípa. Herr Láth schreibt, dass er zusammen mit dem Stadtchronisten in Česká Lípa, Herrn Voborník, ein paar deutsche Augenzeugen befragt hatte und dabei erfuhr, dass 46 Gefangene im näherem Umfeld von Česká Lípa und Dolní Libchava im April 1945 umkamen und in dem Sammelgrab bestattet worden waren. Weiter wird das Leiden der Gefangenen beschrieben; kein Wort über die Grabanlage oder den Grabstein.

Noch einmal suchten das Nationalarchiv auf und sind auf Dokumente aus dem Jahr 1946 gestoßen. Die Suche hat Erfolg gebracht. Es ist uns gelungen, einen Bericht des Kreisleitung der SNB in Česká Lípa vom 14. Mai 1946 für das Ministerium für Arbeitsschutz und Sozialpflege – Repatriierungsbereich – Fahndungsabteilung Evidenz-Bericht Prag ausfindig zu machen. In dem Bericht steht u.a., dass zwischen dem 20. und 26. April 1945 (im Original ein Tippfehler: 1946) der Hungermarsch ohne Unterbrechung von Litoměřice über Uštěk, Kravaře, Zahrádky, Česká Lípa, Dolní Libchava, Stružnice, Benešov nad Ploučnicí nach Děčín verlief. Die Kolonne bestand nur aus russischen Kriegsgefangenen. Tagtäglich kamen bis zu 350 Personen durch die Orte. Insgesamt waren es etwa 2450. Der Transport wurde von SS-Männern, NSKK-Angehörigen und dem Volksstum begleitet.

Aus dem Bericht geht hervor, dass während des Marsches eine Typhusepidemie ausgebrochen war, an der 38 Gefangene gestorben sind. Außerdem wurde einer der Gefangenen erschossen. Die Toten wurden zuerst im Garten am Haus Nr. 116 im Dorf (Dolní Libchava) begraben. Das Grab war jedoch zu klein und nicht tief genug und stellte bei warmen Wetter eine Gefahr für Typhusansteckung dar. Deswegen wurden

die Überreste am 28. April exhumiert und auf einem Landwagen in das Sammelgrab im Wald überführt. Diese Arbeit – Leichenexhumierung, Ausgrabung, Transport und Wiederbestattung – mussten die Gefangenen durchführen, die am 28. April 1945 mit den Todestransport Dolní Libchava erreicht hatten. Abschließend vermeldet der Bericht, dass sich 39 russische „Söldner“ (Gefangene) in diesem Sammelgrab befinden, von denen einer von einem SS-Mann erschossen wurde. Weiter wird erwähnt, dass die Grabanlage vom Nationalausschuss und von Tschechen in Dolní Libchava würdevoll gepflegt wurde und dass dies bis heute geschehe. Unter dem Bericht gibt es die unleserliche Unterschrift eines Kreiskommandanten (Oberleutnant) der Nationalen Sicherheitsbehörde mit Stempeln der Einwanderungsbehörde und des Tschechoslowakischen Fahndungsdienstes.

Was können wir zusammenfassend schlussfolgern? Wir sind jetzt im Klaren darüber, dass in dem Sammelgrab 39 russische Gefangene liegen, die im April 1945 während des Todesmarsches infolge der Typhusepidemie gestorben sind. Das Grab wurde nach dem Krieg von den Bewohnern in Dolní Libchava würdevoll gestaltet. Die Anlage wurde in den Jahren darauf vergessen, es verfiel und blieb ungepflegt. Dies änderte sich 1968 und nach 1989, als es für kurze Zeit von Pfadfindern aus Česká Lípa gepflegt wurde.

Seit dem Jahr 2012 wird dieses Kriegsgrab von der Gemeinde Česká Lípa gepflegt. In diesem Jahr platziert der Landkreis-Ausschuss des Tschechischen Antifaschistischen Kämpferverbandes Česká Lípa eine Informationstafel an dem Grab. Die Mitglieder des Tschechischen Touristen-Klubs Česká Lípa haben versprochen, dass ein Touristenpfad von der Bus-Wendeschleife in Dolní Libchava zum größten Sammelgrab im Kreis Česká Lípa markiert wird.

Der Autor Josef Doškář ist Mitglied des Tschechischen Antifaschistischen Kämpferverbandes/Tschechoslowakische Legionärgemeinde Česká Lípa, Nový Bor

český text

Výsledky pátrání o hromadném hrobu sovětských zajatců z roku 1945 v Dolní Libchavě. Prosím o překlad do češtiny

Na mapách je toto místo označené jako Ruský hrob. Dnes víme, že je to největší hromadný hrob na okrese Česká Lípa. Tento hrob je příkladem toho, jak se zapomíná. Pojdme společně proti času. Vloni mne můj známý pan Zbyněk Cincibus upozornil na to, že v těžko přístupné části lesa u Dolní Libchavy je velký hromadný hrob. Rád jsem přijal jeho nabídku, že mi ho ukáže, a místo jsme navštívili. Jde o dva velké

obdélníkové hroby, nad nimi je umístěn obelisk s černou deskou, upozorňující na oběti pochodu smrti. Hroby i náhrobní kámen svědčí o tom, že toto místo bylo vybudováno po válce a že mu byla věnována patřičná péče. Protože hrob nebyl evidován v centrální evidenci, nechal pan Cincibus již 6.1.2012 hrob zapsat do evidence válečných hrobů pod inventarizačním číslem CZE5101-38352. V zápisu bylo uvedeno, že se jedná o společný hrob 21 sovětských zajatců, kteří zemřeli při osvobozovacích bojích v dubnu 1945.

Ve stejnou dobu novinář M. Polák, inspirován panem Cincibusem, napsal do ČD článek o tomto hrobu. Je v něm mimo jiné uvedeno, že údaj o tom, že jde o hrob sovětských zajatců, nemusí být úplně správný. Příběh mne velmi zaujal. Začal jsem pátrat po internetu. Ruský hrob se objevuje na Děčínsku a Lužických horách jako tip na výlet. V roce 2008 na internetu v článku Válečná Česká Lípa – bilance I, uvádí pan doktor Smejkal, že počet obětí v hrobu je neznámý a že některé odhady z minulých let udávaly, že by mohlo jít až o 40 obětí. Pátrali jsme dále. Jiří Kramer v knize Památná místa a památníky protifašistického odboje v severočeském kraji (1987) na str. 11 uvedl: „Společný hrob 46 neznámých sovětských zajatců, zahynulých na jaře v okolních táborech a při pochodu smrti. Je vyznačen obrubníky, byl upraven v roce 1946, nově péčí MO ČSPB.“ Zajímavá, přesnější informace. Bylo jasné, že pan Kramer musel z něčeho vycházet.

Podařilo se. V Národním archivu Praha jsme našli článek Ervína Látha Po stopách pochodů smrti (Hlas revoluce 29/1983). Ervín Láth byl v té době předsedou historicko-dokumentační komise OV ČSBS Česká Lípa. Pan Láth v něm uvádí, že společně s kronikářem města ČL panem Voborníkem vyslechli několik německých pamětníků. Ti jim sdělili, že na krátkém úseku v okolí České Lípy a Dolní Libchavy zemřelo při pochodu smrti v dubnu 1945 46 vězňů, kteří byli pohřbeni ve společném hrobě. Dále zde popisuje utrpení vězňů. O hrobech a o náhrobku ani slovo. Navštívili jsme opět Národní archiv. Dostali jsme se k dokumentům z roku 1946. Hledání přineslo výsledek. Podařilo se najít hlášení Okresního velitelství SNB v České Lípě ze dne 14. května 1946 pro Ministerstvo ochrany práce a sociální péče –repatr.odb.-pátr.odd.-evid. referát v Praze. Je v něm mimo jiné uvedeno, že ve dnech 20. až 26.dubna 1945 (*v originále je překlep 1946*) se denně ubíral pochod hladu od Litoměřic přes Uštěk, Kravaře, Zahrádky, Českou Lípu, Dolní Libchavu, Stružnici, Benešov n/ Ploučnicí k Děčínu. Pochodu se účastnili pouze ruští vojenští zajatci. Denně jich zde procházelo až 350, celkem přibližně 2450. Transport doprovázeli SSmani, příslušníci NSKK a Volksturm.

Z hlášení dále vyplývá, že během pochodu vypukla epidemie tyfu, na niž zemřelo 38 zajatců a 1 zajatec byl zastřelen. Zajatci byli nejprve pohřbeni ve vesnici na zahradě u domu č.p. 116. Hrob byl mělký a malý, vznikla obava, aby při teplém počasí nedošlo k rozšíření tyfu. Proto byly ostatky dne 28. dubna exhumovány a převezeny na hospodářských vozech do společného hrobu. Tyto práce – exhumaci těl, jejich převezení, vykopání hrobu a opětovné pohřbení provedli zajatci, kteří 28. dubna 1945 došli s transportem smrti do Dolní Libchavy. Závěrem je v hlášení konstatováno, že

v tomto společném hrobě se nachází 39 ruských vojínů (zajatců), z nichž jeden byl zastřelen příslušníkem SS. Dále je uvedeno, že hrob byl péčí NV a občany české národnosti v Dolní Libchavě důstojně upraven a jest mu doposud věnována náležitá péče. Pod zápisem je nečitelný podpis okresního velitele SNB (nadporučíka) a razítko Ústavu pro péči o přestěhovalce a razítko Čsl. pátrací služby.

Co říci na závěr? Máme jasno. V ruském hrobu leží 39 ruských zajatců, kteří zahynuli v dubnu 1945 při pochodu smrti na následky epidemie tyfu. Jeden zajatec byl zastřelen. Po válce byl občany Dolní Libchavy hrob důstojně upraven. V dalších letech byl zapomenut, chátral a nikdo se o něj nestaral. Změna nastala v roce 1968 a po roce 1989, kdy se o hrob krátce starali českolipští skauti. Od roku 2012 se o tento vojenský hrob stará město Česká Lípa. Letos ve spolupráci s MěÚ Česká Lípa umístí OV ČSBS Česká Lípa u hrobu informační tabuli. Turisté z KČT Česká Lípa přislíbili, že od autobusové otočky v Dolní Libchavě vyznačí, k největšímu hromadnému hrobu na okrese Česká Lípa, cestu s turistickým značením.

Josef Doškář
za ČSBS, ČsOL Česká Lípa, Nový Bor
březen 2015